

LHB-Liitto ry
30.11.2022

LHB-Liitto ry:n asiantuntijalausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiaan HE 189/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Esittely	3
Tiivistelmä	4
Lakiesitys ei ole seksuaalivähemmistöjen etujen mukainen	5
Kuka kuuluu seksuaalivähemmistöön?	5
Sukupuolen itsemäärittely lisää seksuaalivähemmistöjen kokemaa painostusta	6
Juridisen sukupuolen muutos voi vaikuttaa puolisoon	7
Monet transihmiset vastustavat lakiesitystä	7
Lisääntymiskyvyttömyysvaatimus tulee poistaa, vaikka transihmisiä ei ole pakkosteriloitu	9
Mihin ihmisoikeussopimukset tosiasiallisesti velvoittavat	9
Sukupuolivaikutusten arvioinnin puuttuminen on merkittävä laiminlyönti	11
Vaikutukset valtaväestöön, naisiin ja miehiin	12
Lakiesitys muuttaa yleiskielen sanojen merkitystä	12
Sukupuolen mukaan jaetut tilat	13
Tilastojen ja rekisterien luotettavuuden menettäminen	14
Naisten vankiloista tehtäisiin sekavankiloita	14
Väärinkäytöksiä on mahdoton todentaa	15
Lasten ja nuorten asema	16
Sukupuolidysforisista lapsista kasvaa useimmiten lesboja, homoja tai biseksuaaleja	16
Sosiaalinen transiitio voi olla nuorelle haitallista	16
Suomi suosittelee alaikäisille ensisijaisesti psykososiaalista tukea	17
Sukupuolen itsemäärittely ei vähentäisi nuorten itsetuhoisuutta	19
Liite: Ehdotetut muutokset lainkohtiin	20

LHB-Liitto ry
30.11.2022

Lakiesitys 1 Laki sukupuolen vahvistamisesta	20
Lakiesitykset 3, 5, 6, ja 11	20
Lakiesitykset 8, 9, 10	20
Lakiesitys 12 Laki vankeuslain muuttamisesta ja 13 Laki tutkintavankeuslain muuttamisesta	21

Lyhenteet

HE = Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi, HE 189/2022 vp

LHB-Liitto ry
30.11.2022

Esittely

LHB-Liitto kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuultavaksi nk. translain uudistukseen liittyvästä lakiesityksestä sukupuolen vahvistamisesta.

LHB-Liitto ry on vuonna 2021 perustettu, poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton yhdistys, joka edistää samasta sukupuolesta kiinnostuneiden ihmisten eli lesbojen, homojen ja biseksuaalien asiaa.¹

LHB-Liitto edustaa lesbonaisia, homomiehiä, biseksuaalisia naisia ja biseksuaalisia miehiä. Jäsenistössämme on detransitioitujia (sukupuolen korjaushoitojen katuja) sekä sukupuolirooliin mukautumattomia (gender-nonconforming) ihmisiä. Jäsenistössä on myös heteroseksuaaleja, sillä jäsenkriteerimme ei vaadi jäsenhakemuksen tekijää paljastamaan seksuaalista suuntautumistaan.²

Kuulemistilaisuudessa 30.11.2022 yhdistyksemme edustajana toimii

Iiris Vesala, varapuheenjohtaja, jolla on 15 vuoden kokemus yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisestä mm. Vihreissä Naisissa ja Setan paikallisosastoissa.

Sähköposti: info@lhb-liitto.fi tai henkilökohtainen sähköposti: iiris.vesala@protonmail.com

¹ LHB-Liitto. Viitattu 28.11.2022 <https://lhb-liitto.fi/>

² LHB-Liitto, Liity jäseneksi. Viitattu 28.11.2022 <https://lhb-liitto.fi/liity-jaseneksi/>

LHB-Liitto ry
30.11.2022

Tiivistelmä

LHB-Liitto kannattaa nk. translain uudistamista. Mielestämme lisääntymiskyvyttömyysvaatimus tulee poistaa lainsäädännöstä. Esitämme, että sukupuolen vahvistamista ei tulisi sallia ilman diagnoosia sukupuolidysforiasta. Kantamme on linjassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätösten ja Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Lakiesitys ei ole seksuaalivähemmistöjen etujen mukainen. Sukupuolen itsemäärittely hämärtää käsitystä siitä, kuka kuuluu seksuaalivähemmistöön ja kuka voi ajaa heidän etujaan. Sukupuolen itsemäärittely lisää seksuaalivähemmistöjen kokemaa painostusta ja modernia homofobiaa, jossa samaan biologiseen sukupuoleen kohdistuvaa kiinnostusta pidetään vanhanaikaisena ja tuomittavana. Lisäksi juridisen sukupuolen muutos vaikuttaa aina myös puolisoon, mitä ei ole otettu huomioon harkinta-ajan pituudessa (vrt. avioeron harkinta-aika).

Monet transihmiset vastustavat lakiesitystä, sillä lain väärinkäyttäjät lisääisivät transsukupuolisiin kohdistuvia negatiivisia ennakkoluuloja.

Juridisen sukupuolen itsemäärittelyllä on merkittäviä vaikutuksia useisiin eri ihmisryhmiin. Nämä olisi saatu näkyviin sukupuolivaikutusten arvioinnilla. Sukupuolivaikutusten arvioinnin puute on vakava laiminlyönti ja mukaan olisi pitänyt saada laajennettu näkökulma ihmisryhmiin, joita koskee yhdenvertaisuuslaki, kuten seksuaalivähemmistöihin.

Seksuaalivähemmistöille erityisten vaikutusten lisäksi lakiesityksen vaikutukset homo- ja bi-miehiin ovat pitkälti samoja kuin miehiin ylipäättään, ja vaikutukset lesbo- ja bi-naisiin samoja kuin naisiin ylipäättään. Tästä syystä nostamme seksuaalivähemmistöihin kohdistuvien vaikutusten lisäksi esiin myös yleisemmin sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja naisten asemaan liittyviä vaikutuksia.

LHB-Liitto ei kannata Oikeus olla -kansalaisaloitetta. Sukupuolidysforisista lapsista kasvaa useimmiten homo- tai biseksuaalisia aikuisia, mikäli heitä ei ohjata sosiaaliseen transitiioon. Juridisen sukupuolen itsemäärittely saattaisi estää tämän kehityksen. Itsemäärittely ei vähentäisi nuorten sosiaalisia tai psykiatrisia ongelmia. Nostamme esiin Terveystieteiden tutkimuskeskuksen palveluvalikoimaneuvoston tuoreimmat hoitosuosituksen.

LHB-Liitto ry
30.11.2022

Lakiesitys ei ole seksuaalivähemmistöjen etujen mukainen

Lakia ajetaan julkisuudessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen nimissä, vaikkei laki tosiasiallisesti hyödytä seksuaalivähemmistöjä. Lailla voisi olla potentiaalisesti vahingollisia vaikutuksia seksuaalivähemmistöihin.

Seksuaalivähemmistöt tarkoittavat samasta sukupuolesta romanttisesti/seksuaalisesti kiinnostuneita ihmisiä, eli homoja, lesboja ja biseksuaaleja. Homo on miehistä kiinnostunut mies, lesbo naisista kiinnostunut nainen. Biseksuaali on mies tai nainen, joka on kiinnostunut sekä miehistä että naisista.

Kuka kuuluu seksuaalivähemmistöön?

Jos juridinen sukupuoli voi perustua puhtaasti itsemäärittelyyn, itsemäärittelystä sukupuolesta tulee velvoittava määritelmä sekä viranomaisten että erilaisten instituutioiden, järjestöjen ja median silmissä. Se mahdollistaisi tilanteen, jossa esimerkiksi heteroseksuaalinen henkilö voisi osallistua seksuaalivähemmistöille tarkoitettuun toimintaan ja esiintyä seksuaalivähemmistön etujen ajajana pelkästään itsemäärittelyn perusteella.

Mies, joka vaihtaa juridisen sukupuolensa naiseksi ja on kiinnostunut naisista, voisi esiintyä lesbojen etujen ajajana, vaikka hän ei tosiasiallisesti ole lesbo. Lain silmissä hänen väitteensä olisi tosi ja median kynnys uutisoida tällaisesta henkilöstä muuten kuin naisena ja lesbona olisi korkea. Norjassa tasa-arvoaktivisti Christine Ellingseniä uhkaa jopa kolmen vuoden vankeustuomio, koska hän sanoi, että mies ei voi olla lesbo.³

LHB-Liitto kunnioittaa sitä, että jokainen ihminen saa omassa elämässään kuvata omaa identiteettiään ja seksuaalista suuntautumistaan niillä sanoilla, joilla haluaa. Väestötasolla väestöryhmä täytyy kuitenkin pystyä määrittelemään selkeästi, jotta sen etuja voidaan ajaa. Seksuaalivähemmistöt ovat eri ryhmä kuin sukupuolivähemmistöt. Molemmilla on omat erityispiirteensä ja erityistarpeensa. Molempien ryhmien pitäisi saada puhua omista erityistarpeistaan ilman pelkoa leimatuksi tulemisesta. Näiden erityistarpeiden huomioiminen erikseen edistäisi yhdenvertaisuutta paremmin kuin erilaisten ryhmien sulauttaminen yhteen.

LHB-Liitto pitää selvänä sitä, että seksuaalivähemmistöillä on oikeus kokoontua biologisen sukupuolen mukaan rajatuissa ryhmissä (esimerkiksi järjestää miestenbileitä ja naistenbileitä, homomiesten vertaistukiryhmiä jne). Juridisen sukupuolensa muuttaneen henkilön läsnäolo esimerkiksi lesbonaisille tarkoitettussa tapahtumassa voi muista osallistujista tuntua nöyryyttävältä ja ahdistavalta. LHB-Liitto on huolissaan siitä, voitaisiinko

³ Norwegian Feminist Facing Up To Three Years In Prison Over Tweets. Viitattu 28.11.2022
<https://genevievegluck.substack.com/p/norwegian-feminist-facing-up-to-three>

LHB-Liitto ry
30.11.2022

sukupuolen perusteella rajattua toimintaa jatkossa syyttää syrjinnäksi sukupuoli-identiteetin perusteella.

Kiinnostus osallistua LHB-yhteisön toimintaan vaikuttaa olevan kasvussa myös ihmisillä, jotka eivät aidosti kuulu tähän viiteriymään. LHB-Liiton kokemuksen mukaan kasvava määrä biologisia miehiä haluaa identifioitua lesboksi ja kasvava määrä nuoria biologisia naisia haluaisi mukaan homoyhteisöön. Asiaan saattavat osaltaan vaikuttaa aikuisviihteen valtava tarjonta ja yhteiskunnan pornoistuminen ⁴, mutta ilmiötä ei ole tutkittu.

Sukupuolen itsemäärittely lisää seksuaalivähemmistöjen kokemaa painostusta

Homoseksuaalisuus on samaan biologiseen sukupuoleen kohdistuva seksuaalinen suuntautuminen. Osa niistä toimijoista, jotka lobbaavat translain puolesta, on yrittänyt uudelleenmäärittellä homoseksuaalisuutta samaan sukupuoli-identiteettiin tai samaan juridiseen sukupuoleen kohdistuvaksi seksuaaliseksi suuntautumiseksi.

Itsemäärittelyä painottavien toimijoiden mukaan on transfobista ja vihamielistä valita kumppani biologisen sukupuolen perusteella. Homoseksuaaleja on nimitelty ”genitaalifetisisteiksi”, ”vulvafanaatikoiksi” ja perversseiksi. Homoseksuaalisuutta on verrattu rasismiin ⁵ ja sitä on pidetty vanhanaikaisena ja ennakoluuloisena. Sitä on myös pidetty mieltymyksenä, josta voi ja pitää oppia pois. ^{6 7 8 9 10}

Tämä liberaaleissa länsimaissa lisääntyvä homofobia muistuttaa hätkähdyttävästi niitä asenteita, joiden takia muun muassa joissain Afrikan maissa tehdään ns. ”eheyttäviä raiskauksia” tai lesbofobisia raiskauksia (eng. *corrective rape*) ¹¹. Kyseessä on viharikos, jossa lesbonaista rangaistaan homoseksuaalisesta käytöksestä.

Voimistuvat homofobiset asenteet ovat erittäin haitallisia nuorten lesbojen, homojen ja biseksuaalien identiteetin kehityksen kannalta. Tällaisessa ilmapiirissä nuoret lesbot ja

⁴ Yardley, Miranda: Girl Dick, the Cotton Ceiling and the Cultural War on Lesbians and Women, 9.12.2018 <https://medium.com/@mirandayardley/girl-dick-the-cotton-ceiling-and-the-cultural-war-on-lesbians-and-women-c323b4789368>

⁵ Daily Mail: Trans lobby group Stonewall brands lesbians 'sexual racists' for raising concerns about being pressured into having sex with transgender women who still have male genitals, 20.11.2021 <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10225111/Stonewall-brands-lesbians-sexual-racists-raising-concerns-sex-transgender-women.html>

⁶ LHB-Liiton blogi: Moderni homofobia ja puuvillakatto, 2.6.2021 <https://lhb-liitto.fi/2021/06/02/moderni-homofobia-ja-puuvillakatto/>

⁷ BBC: The lesbians who feel pressured to have sex and relationships with trans women, 26.10.2021 <https://www.bbc.com/news/uk-england-57853385>

⁸ Helsingin Sanomat: Biologian osuutta sukupuolella ja seksissä ei kannata kiistää, 28.10.2021 <https://www.hs.fi/mielipide/art-200008361584.html?share=a094271117610fed013f241f9a1d0005>

⁹ Gay Male Journal: The facts about neo-homophobia from the trans community! Viitattu 26.11.2022 <https://gaymalejournal.org/the-facts-about-supergay-vs-trans-homophobia/>

¹⁰ Get the L Out, Lesbians at Ground Zero, 30.3.2019 <https://www.gettheloutuk.com/blog/category/research/lesbians-at-ground-zero.html>

¹¹ UNAIDS Terminology Guidelines, 2015. Viitattu 28.11.2022 https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/2015_terminology_guidelines_en.pdf

LHB-Liitto ry
30.11.2022

homot voivat tuntea painetta hyväksyä kumppanikseen sellaisia henkilöitä, joista eivät seksuaalisen suuntautumisensa puolesta ole kiinnostuneita.

LHB-Liitto pelkää, että itsemäärittelyyn perustuva laki tulee lisäämään seksuaalivähemmistöjen kokemaa vähemmistöstressiä ja modernia homofobiaa, jossa samasta biologisesta sukupuolesta kiinnostuminen nähdään vanhanaikaisena ja ennakkoluuloisena.

Juridisen sukupuolen muutos voi vaikuttaa puolisoon

LHB-Liitto kannattaa hallituksen esittämää mallia, jossa juridisen sukupuolen vahvistamiseen ei vaadita puolison suostumusta, mutta jossa viranomainen ilmoittaa muutoksesta puolisolle.

LHB-Liitto kuitenkin huomauttaa, että lakiesityksen lyhyt harkinta-aika (minimi 1 kk) verrattuna avioeron pitkään harkinta-aikaan (6 kk) mahdollistaa tilanteen, jossa puolison juridinen sukupuoli ehtii vaihtua, ennen kuin toisella puolisollla on mahdollisuus reagoida muuttuneeseen tilanteeseen ja halutessaan purkaa avioliitto/rekisteröity parisuhde. Tilanteessa puoliset asetetaan eriarvoiseen asemaan ja toisen puolison itsemäärittämisoikeutta loukataan.

Esimerkiksi homomiehellä oman aviomiehen juridisen sukupuolen vaihtuminen naiseksi voi vaikuttaa haluun jatkaa avioliittoa. Vaikka pelkkä juridinen muutos ei muuta parisuhteen fyysistä todellisuutta, niin tilanne, jossa homoseksuaali on joutunut "heteroavioliittoon", voi tuntua loukkaavalta. Se voi tuntua yhtä loukkaavalta kuin jos heteroseksuaalin parisuhde määriteltäisiin toisen puolison juridisen sukupuolen muutoksen jälkeen "homoavioliitoksi".

LHB-Liitto ehdottaa, että harkinta-aikoja yhdenmukaistettaisiin, jotta myös puolison itsemäärittämisoikeutta kunnioitettaisiin.

Monet transihmiset vastustavat lakiesitystä

Transsukupuolisten yhteisön sisällä on laajaa erimielisyyttä lakiesityksestä. Monet eivät kannata esitystä, mutta julkinen keskustelu on vaikeaa. Erimielisiä leimataan eivätkä läheskään kaikki transsukupuoliset halua ottaa kantaa ja samalla julkisesti kertoa olevansa transsukupuolisia. LHB-Liitto keskittyy ajamaan LHB-ihmisten asiaa, mutta haluaa tukea transihmisten demokraattista osallistumista ja avointa keskustelua.

LHB-Liitto viittaa transsukupuolisten kansanedustajille lähettämään kirjeeseen ¹², radiohaastatteluun, jossa osa kirjeen kirjoittajista esiintyy ¹³, sekä LHB-Liiton tekemään

¹² Translain uudistusta kritisoivien transsukupuolisten kirje kansanedustajille, 22.8.2022

<https://tulenhenkiblogi.blogspot.com/2022/08/translain-uudistusta-kritisoivien.html?m=1>

¹³ Radio Dei: Meitä ei kuunnella - Transsukupuoliset kritisoivat translakia, 28.10.2022 <https://deiplus.fi/ohjelmasarja/171>

LHB-Liitto ry
30.11.2022

haastatteluun ¹⁴. Kirjeen kirjoittajien mielestä on epäselvää, ketä lakiesitys hyödyttäisi. Mikäli henkilö ei käy ulkonäköä muokkaavissa transhoidoissa, juridisen sukupuolen vaihto lisää ristiriitaa ulkoasun ja henkilöpapereiden välillä. Se todennäköisemmin lisää sosiaalisesti hämmentäviä tilanteita kuin vähentää niitä.

Norjalainen transsukupuolisten potilasjärjestö on todennut, että kun juridisen sukupuolen vahvistamisen voi tehdä oman tietokoneen ääressä, eivät apua tarvitsevat, haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset välttämättä löydä avun piiriin. ¹⁵

Tanskassa Transkønnede i Danmark -yhdistyksen puheenjohtaja Irene Haffner taisteli aiemmin vuosia saadakseen sukupuolen ilmoitusasiaksi. Lakiuudistuksen tultua voimaan hän on muuttanut mielensä. "Laki on liian avoin ja se ajettiin liian kiireesti läpi. On absurdia, että voit istua kotonasi koneella ja klikata itsellesi juridisen sukupuolen vaihdon. Pitäisi joutua elämään ainakin kuusi kuukautta transsukupuolisena ennen kuin voi vaihtaa juridista sukupuolta." Hänestä se, että täysin mieskehoiset ihmiset käyttävät naisten pukuhuoneita, aiheuttaa Tanskan transsukupuolisille haittaa. ¹⁶ (Ks. *Sukupuolen mukaan jaetut tilat*, s. 14)

Myös suomalaisten transsukupuolisten kirjeessä ¹⁷ todetaan, että itsemäärittely vie varsinaisilta transihmisiltä uskottavuutta ja lisää negatiivisia ennakkoluuloja heitä kohtaan. Kirjoittajat nostavat esiin väärinkäytösesimerkkejä maailmalta, kuten naisvankeja terrorisoineen, oman väitteensä mukaan naiseksi identifioituneen vanki Karen Whiten tapauksen Iso-Britanniasta ¹⁸.

Skotlannissa transsukupuolinen journalisti Debbie Hayton on antanut Skotlannin parlamentille lausunnon suunnitellusta translakiuudistuksesta ¹⁹. Hänestä sukupuolen itsemäärittely vahingoittaa suuren yleisön luottamusta transsukupuolisten oikeuksiin. Mahdollisen vilpillisen hakemuksen vilpillisyyttä olisi mahdotonta todentaa.

Kristina Harrison on Iso-Britannian terveystalveissa (NHS) työskentelevä post-operatiivinen transsukupuolinen, joka kritisoi Iso-Britannian hallituksen lakiesitystä muun muassa siitä, että sen kohderyhmä eivät jatkossa olisi transsukupuoliset. Lakiesityksen puolustajien käyttämä laajempi, vaikeammin määriteltävä käsite "transgender" sisältää sekä varsinaiset transsukupuoliset että esimerkiksi biologiset miehet, jotka identifioituvat naisiksi mutta haluavat säilyttää kehonsa alkuperäiset ominaisuudet, ns. gender fluidit henkilöt eli ihmiset, jotka identifioituvat joiakin päivinä naisiksi ja joiakin päivinä miehiksi, ja ihmiset,

¹⁴ LHB-Liiton blogi, Haastattelu: trans ja toista mieltä, 8.6.2022 <https://lhb-liitto.fi/2022/06/08/trans-ja-toista-mieltä/>

¹⁵ Dagbladet: Nytt kjønn med et tastetrykk? 18.4.2016 <https://www.dagbladet.no/kultur/nytt-kjonn-med-et-tastetrykk/60154489>

¹⁶ DR: Man bliver jo ikke en kvinde fordi man skifter cpr-nummer, 7.5.2015 <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/midtvest/man-bliver-jo-ikke-en-kvinde-fordi-man-skifter-cpr-nummer> Englanniksi käännetty versio luettavissa https://www.dr.dk.translate.google.com/nyheder/regionale/midtvest/man-bliver-jo-ikke-en-kvinde-fordi-man-skifter-cpr-nummer?x_tr_sl=auto&x_tr_tl=en&x_tr_hl=fi&x_tr_pto=wapp

¹⁷ Translain uudistusta kritisoivien transsukupuolisten kirje kansanedustajille, 22.8.2022 <https://tulenhenkiblogi.blogspot.com/2022/08/translain-uudistusta-kritisoivien.html?m=1>

¹⁸ The Guardian: Transgender prisoner who sexually assaulted inmates jailed for life, 11.10.2018 <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/oct/11/transgender-prisoner-who-sexually-assaulted-inmates-jailed-for-life>

¹⁹ Debbie Hayton, Gender Recognition Reform (Scotland) Bill – Submission, 25.5.2022 <https://debbiehayton.com/2022/05/25/gender-recognition-reform-scotland-bill-submission/>

LHB-Liitto ry
30.11.2022

joita on ennen kutsuttu ristiinpukeutuviksi miehiksi, ja joista osalle naisten vaatteet ja vartalot ovat seksuaalinen fetissi.²⁰

Lisääntymiskyvyttömyysvaatimus tulee poistaa, vaikka transihmisiä ei ole pakkosteriloitu

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden, kuten Suomen, ei tule vaatia keneltäkään väliaikaista tai pysyvää lisääntymiskyvyttömyyttä. LHB-Liitto kannattaa lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen poistoa, vaikka kyse ei ole ollut pakkosteriloinneista vaan transhoitojen sivuvaikutuksena ilmenevästä hedelmättömyydestä.

Hallituksen esityksessä todetaan: "Käytännössä hormonihoitojen sivuvaikutuksena ilmenevän hedelmättömyyden on tulkittu täyttävän translain lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen siitäkin huolimatta, että hedelmällisyys saattaa palautua, jos hormonihoito lopetetaan"²¹ ja "Sukupuolen korjaamiseen tähtääviin lääketieteellisiin hoitoihin kuuluvan hormonihoitojen sivuvaikutuksena aiheutuvan hedelmättömyyden on Suomessa vakiintuneesti tulkittu täyttävän translaissa säädetyn lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen siitäkin huolimatta, että hormonihoitojen vaikutukset ovat yleensä palautuvia"²². Aihetta on käsitelty myös lehdistössä²³.

THL on vahvistanut, että rekisteristä ei löydy yhtään sterilointia, joka olisi tehty transsukupuolisuuden perusteella (steriloimislain 1 § 7 kohdan perusteella).²⁴

Mihin ihmisoikeussopimukset tosiasiallisesti velvoittavat

Suomi on sitoutunut useisiin eri ihmisoikeussopimuksiin kuten Euroopan ihmisoikeussopimukseen, YK:n lasten oikeuksien yleissopimukseen ja YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevaan yleissopimukseen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen valvoo Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyneiden valtioiden sopimusvelvollisuuksien täyttämistä. Yksikään ihmisoikeussopimus, johon Suomi on sitoutunut, ei edellytä juridisen sukupuolen itsemäärittelyä.

Useissa tunnustetuissa syrjintäperusteissa on kyse muuttumattomista ominaisuuksista: syntyperä, ihonväri, biologinen sukupuoli. Biologisen sukupuolen ja sukupuoli-identiteetin

²⁰ The Economist: A system of gender self-identification would put women at risk, 3.7.2018
<https://www.economist.com/open-future/2018/07/03/a-system-of-gender-self-identification-would-put-women-at-risk>

²¹ HE, s. 15

²² HE, s. 51

²³ Helsingin Sanomat: Miksi hoitoon hakeutuu yhä enemmän nuoria, jotka haluavat eroon naiseudesta? 2.8.2020
<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006588177.html>

²⁴ Sähköpostikirjeenvaihto THL:n kanssa 25.10.2022 lisaintymistilastot@thl.fi

LHB-Liitto ry
30.11.2022

ollessa ristiriidassa pitää suorittaa huolellista punnintaa eri oikeuksien välillä (esimerkiksi biologisten naisten oikeudet yhteiskunnallisena ryhmänä ja sukupuolidysforisten henkilöiden oikeus saada sukupuoli-identiteettinsä juridisesti tunnustetuksi). Eri oikeuksien välistä punnintaa tehdään jatkuvasti sekä kansallisissa että ylikansallisissa tuomioistuimissa (esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin) ja muissa riidanratkaisuelimissä. EIT katsoi, että Ranskan viranomaiset olivat saavuttaneet tasapainon kilpailevien intressien välillä hylätessään pyynnön sukupuolimerkinnän vaihtamisesta henkilöllä, joka ei ollut osoittanut kärsineensä sukupuoli-identiteettiä koskevasta häiriöstä ²⁵.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) pitää hyväksyttävänä, että diagnoosia sukupuolidysforiasta käytetään juridisen sukupuolimerkinnän muuttamisen ehtona. EIT sallii jäsenmaiden edellyttää lääketieteellisiä tutkimuksia ja diagnoosin asettamista. EIT ei edellytä Euroopan neuvoston jäsenvaltioilta juridisen sukupuolen itsemäärittelyä ("*self-identification*").

Myös ministeriötyöryhmät ovat esitelleet vuosina 2015 ²⁶ ja 2020 ²⁷ raporteissaan translain uudistukselle vaihtoehtoisen "suppean mallin".

Itsemäärittelyä edellyttävät kansainväliset ihmisoikeusasiakirjat, joihin lakiesityksessä viitataan, esimerkiksi Yogyakartan periaatteet, eivät ole velvoittavia ihmisoikeussopimuksia, mikä todetaankin hallituksen esityksessä. Lisäksi niiden puutteena on heikko vaikutusten arviointi, minkä takia niitä on pidettävä ongelmallisina.

Yksi Yogyakartan asiakirjan kirjoittajista vuodelta 2006, ihmisoikeuslainsäädännön professori Robert Wintemute King's Collegesta, onkin siitä myöhemmin irtisanoutunut, koska se ei huomioi negatiivisia vaikutuksia tyttöjen ja naisten oikeuksiin. ²⁸ Wintemute on nykyään aktiivinen myös uudessa LGB Alliance -hyväntekeväisyysjärjestössä, joka työskentelee LHB-ihmisten hyväksi Iso-Britanniassa. ²⁹

Naisiin kohdistuvan väkivallan, sen syiden ja seurausten YK:n erityisraportoija Reem Alsalem on marraskuussa 2022 esittänyt huolensa Skotlannin translakiuudistuksesta, joka vastaa pitkälti Suomen hallituksen esitystä ³⁰. Alsalem moittii Skotlantia siitä, ettei lain väärinkäytön mahdollisuutta ole otettu huomioon, vaikka miespuoliset seksuaalirikolliset ovat tunnetusti valmiita hyvinkin monenlaisiin temppuihin päästäkseen käsiksi uhreihinsa. Hän painottaa, että työillä ja naisilla tulee edelleen olla oikeus miehistä vapaisiin tiloihin.

²⁵ HE, s. 27

²⁶ Sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen edellytykset Sosiaali- ja terveysministeriön raporteja ja muistioita 2015:23 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74461/URN_ISBN_978-952-00-3584-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²⁷ Vaihtoehtoiset sääntelymallit sukupuolivähemmistöjen oikeudellisen aseman järjestämiseksi 2020 https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3e8dd589-9843-4fb7-bef9-bdae9e5746be/d48353e1-bab9-4404-8066-b0c5a6bf82e6/RAPORTTI_20200207144129.pdf

²⁸ The Yogyakarta Principles: women's rights were not considered. Julie Bindel and Melanie Newman talked to Professor Robert Wintemute. 9.4.2021 <https://sex-matters.org/posts/updates/yogyakarta-principles/>

²⁹ LGB Alliance: About. Viitattu 28.11.2022 <https://lgballiance.org.uk/about/>

³⁰ YK:n erityisraportoijan kirje Iso-Britannian hallitukselle 18.11.2022. Alsalem, Reem: Mandate of the Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences, Ref.: OL GBR 14/2022. Viitattu 28.11.2022 <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=27681>

LHB-Liitto ry
30.11.2022

Suomessakin on aihetta ottaa asia vakavasti, sillä uhritutkimuksen mukaan 5000 naista joutuu raiskauksen tai sen yrityksen kohteeksi vuosittain ³¹. Suomi on edelleen Euroopan väkivaltaisimpia maita naisille ³².

Sukupuolivaikutusten arvioinnin puuttuminen on merkittävä laiminlyönti

”Sukupuolivaikutusten arvioinnin tulee sisältyä kaikkien ministeriöiden alaisten hallinnon toimintoihin”, sanotaan hallituksen omassa tasa-arvo-ohjelmassa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi 2020-2023 ³³. Siinä veloitetaan kaikkia ministeriöitä huomioimaan sukupuolinäkökulma kaikissa lainsäädäntöhankkeissa.

Kevään 2022 lausuntokierroksella usea taho huomautti sukupuolivaikutusten arvioinnin puuttumisesta, kuten lausuntokierroksen erillisessä yhteenvetoreportissa on todettu ³⁴. Saman tiedon kirjaus kuitenkin puuttuu lakiesityksessä olevasta katsauksessa lausuntopalautteesta.

Yli vuosi sitten Naisten rintama ry on käynyt Sosiaali- ja terveysministeriön kanssa kirjeenvaihtoa asiasta. Tuolloin heille annettiin lupaus, että kevään lausuntokierroksen alkaessa vaikutukset sukupuoliin on arvioitu ³⁵. Näin ei tapahtunut, mutta tuskin unohtamiseen voi enää vedota.

Lakiesityksessä on otsikko ”Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen” ³⁶, jonka alla vaikutuksia on arvioitu vain sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta. Siinä on lisäksi puolen sivun mittainen referaatti tasa-arvovaltuutetun lausunnosta, jossa mainitaan naiset ja miehet. Tämä ei täytä edes minimivaatimuksia sukupuolivaikutusten arvioinnista. Myöskään vaikutuksia yhdenvertaisuuteen (yhdenvertaisuuslain tarkoittamat ihmisryhmät) ei ole tarkasteltu.

LHB-Liitto huomauttaa, että lakivalmistelun vastuuministeriössä toimivassa Tasa-arvoyksikössä on asiantuntemusta sukupuolivaikutusten arvioinnin tekemiseen virkatyönä, sillä yksikkö on kouluttanut ministeriöitä sukupuolivaikutusten arvioinnin tekemiseen aina

³¹ Yle: Tutkimus raiskaajien motiiveista kertoo, ettei häpeää osoiteta, 15.2.2021 <https://yle.fi/a/3-11784423>

³² Yle: Suomi on Euroopan unionin toiseksi väkivaltaisimman maa naisille, mutta väkivalta kirjataan vain harvoin sairaalassa ylös, 21.1.2020 <https://yle.fi/a/3-11167864>

³³ Hallituksen tasa-arvo-ohjelma ”Suomi tasa-arvon kärkimaaksi 2020-2023”. Viitattu 28.11.2022 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162588>

³⁴ Lausuntoyhteenveto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 28.11.2022 https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/25ab4c83-56cb-4d70-84ec-4d0b8ff2476e/7398573d-a85d-4bb7-94c2-453a931690d8/YHTEENVETO_20220922081747.PDF

³⁵ STM:n lainvalmistelutyöryhmän vastaus Naisten Rintama ry:n lisäkannanottoopyyntöön. Viitattu 28.11.2022 <https://www.naistenrintama.fi/tiedotteet-ja-kannanotot/tiedote-stmn-vastaus-tarkentavaan-kannanottoopyyntoomme-translain-uudistukseen-liittyen/>

³⁶ HE, s. 65

LHB-Liitto ry
30.11.2022

1990-luvulta saakka. Tukea saa myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta, jonka sivuilla on julkaistu yksityiskohtainen opas sukupuolivaikutusten arvioinnin tekemisestä.

LHB-Liitto esittää, että laiminlyönnin johdosta lakiesitys tulisi palauttaa takaisin Sosiaali- ja terveysministeriöön täydennettäväksi sukupuolivaikutusten arvioinnin osalta. Arviointinäkökulmaa tulisi laajentaa myös yhdenvertaisuuslain kattamiin ihmisryhmiin, kuten seksuaalivähemmistöihin ja uskonnollisten yhteisöjen jäseniin.

Vaikutukset valtaväestöön, naisiin ja miehiin

Esimerkkeinä yhteiskunnan toiminnoista, joissa sukupuolijakoa on käytetty käyttöoikeuden perusteena, ovat kelpoisuus sukupuolikiintiöihin julkista päättäntävaltaa käyttävissä toimielimissä, sukupuolen mukaan jaetut palkintosarjat ja tunnustukset urheilussa sekä kulttuurissa, sukupuolierityiset palvelut eri toimialoilla, sukupuolen perusteella jaetut pukuhuoneet, sairaalahuoneet, pesutilat ja saunat, vankilaosastot, ruumiintarkastukset jne. Näistä vain sukupuolikiintiöt sekä vankilaosastojen ja ruumiintarkastusten käytännöt ovat perustuneet suoraan lakiin.

Syynä sukupuolijakoon on ollut sukupuolten tasa-arvoisen edustuksellisuuden tukeminen päätösvaltaisissa elimissä, reilun ja oikeudenmukaisen kilpailuasetelman varmistaminen, yhteiskunnallisen näkyvyyden tukeminen, sukupuolten erityistarpeisiin erikoistuminen sekä ennen kaikkea turvallisuuden ja yksityisyyden takaaminen tiloissa, joissa henkilö on alastomuuden tai toimintakyvyn rajoittumisen vuoksi haavoittuvassa asemassa.

Näiden käytäntöjen avulla on tuettu monien ryhmien oikeuksia. Niillä on ollut positiivista vaikutusta paitsi naisten ja miesten asemaan, myös urheilijoiden ja kulttuuritoimijoiden, vammaisten, seksuaalivähemmistöjen, maahanmuuttajien, uskonnollisten yhteisöjen jäsenten, sairaiden ja syrjäytyneiden asemaan.

Kaikkia eri tavoin sukupuoleen kytkeytyneitä oikeuksia ja velvollisuuksia ei ole laissa erikseen määrätty, vaan kyse on sosiaalisista käytännöistä. Lakiuudistus purkaa nämä vuosikymmeniä käytössä olleet käytännöt, ellei niiden turvaamiseksi tehdä uusia lakeja. Näiden tarpeeseen on lakiesityksessä hyvin pinnallisesti viitattu.

Myös aluehallintovirastot ovat esittäneet vakavia huolia väärinkäytöksistä sekä epäselvästä oikeustilasta sukupuolitettujen käytäntöjen suhteen esimerkiksi terveydenhuollossa ³⁷.

Lakiesitys muuttaa yleiskielen sanojen merkitystä

Hallituksen lakiesityksessä muutetaan merkittävällä tavalla sanojen sukupuoli, nainen, mies, äiti ja isä merkityksiä. Tähän saakka niitä ei ole lainsäädännössä erikseen määritelty.

³⁷ Aluehallintovirastojen lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta, LSSAVI/3340/2022. Luettavissa Lausuntopalvelussa. Viitattu 28.11.2022 <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposallid=495271d5-de4c-4fbc-8ae7-3daca465dad2>

LHB-Liitto ry
30.11.2022

Lainkirjoittajan oppaan mukaan: "Lakeja laadittaessa tulee käyttää yleiskieltä. Yleiskielen sanoja ei määritellä. Niitä ei varsinkaan saa määritellä erityistermeiksi merkitsemään jotakin enemmän tai vähemmän kuin sana yleiskielessä merkitsee." ³⁸

Jos sukupuoli tulee itsemääriteltävä asia, poikkeavat lakitekstin tarkoittamat sanat sisällöltään siitä, miten valtaväestö ymmärtää niiden merkityksen. Tästä syystä niiden määrittely myös lainsäädännössä on jatkossa tarpeen. Määrittely vähentäisi myös käsitteiden (biologinen) sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti sekoittamista, joka on lakiesityksessä havaittavissa.

Sukupuolen mukaan jaetut tilat

Pukuhuoneiden sekä suihku- ja wc-tilojen käytöstä ei suoraan säädetä laissa, mutta juridinen sukupuoli on yksi tekijä, joka otetaan huomioon ristiriitatilanteissa. Tasa-arvovaltuutetun mukaan yhteydenotot sukupuolen mukaan jaettujen tilojen käyttöoikeuksista ovat olleet kasvussa, mikä osoittaa olemassa olevan lainsäädännön puutteellisuuden. ³⁹ Tasa-arvovaltuutettu on suositellut, että asia ratkaistaisiin lain tasolla. ⁴⁰

On epäselvää, voitaisiinko esimerkiksi henkilöä, jolla on miehen keho, mutta joka on juridisesti nainen, syyttää tirkistelystä tai itsensäpaljastelusta naisten pukuhuoneessa varsinkaan tilanteessa, jossa on sana sanaa vastaan (sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen, rikoslaki 20 luku 21 §). Mikäli kyllä, olisi syytä informoida juridista sukupuoltaan vaihtavia henkilöitä siitä, että he voisivat mahdollisesti jopa syyllistyä rikokseen vastakkaisen biologisen sukupuolen tiloja käyttämällä.

Oikeustilan ollessa epäselvä on mahdollista, että jos ulkoisesti miespuolista juridista naista kielletään käyttämästä naisten tiloja, hän syyttää palveluntarjoajaa syrjinnästä sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella ⁴¹. Norjassa uusi translaki yhdessä syrjintäkiellon kanssa johti siihen, että nainen, joka valitti biologisesta miehestä naisten suihkutiloissa, sai itse syytteen syrjinnästä ⁴². Myös Islannissa ohjeistetaan, että naisten tiloissa olevan biologisen miehen tulee olettaa olevan transsukupuolinen, ja siksi hänen läsnäoloon ei saa kyseenalaistaa ⁴³. On perusteltua huolestua siitä, voisiko näin käydä Suomessakin.

Tanskalaisessa uimahallissa naisasiakkaat tunsivat olonsa epämukavaksi, kun juridisen sukupuolensa miehestä naiseksi vaihtanut, täysin mieskehoinen henkilö ilmestyi naisten

³⁸ Lainkirjoittajan opas. Viitattu 28.11.2022 <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/23-maaritelmista/maaritelmista/>

³⁹ Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Viitattu 28.11.2022 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_1+2022.pdf

⁴⁰ Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022, sivut 15 ja 81. Viitattu 28.11.2022 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_1+2022.pdf

⁴¹ EU:n tavaroiden ja palveluiden saatavuutta koskeva tasa-arvodirektiivi (Neuvoston direktiivi 2004/113/EY) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004L0113&from=EN>

⁴² Diskrimineringsnemnda, sak 16/68, 2018. Viitattu 28.11.2022 <https://www.diskrimineringsnemnda.no/showcase/2018000068>

⁴³ Guidelines and information for staff on how to react to and answer questions about trans people in gender-segregated spaces, 2021. Viitattu 28.11.2022 https://reykjavik.is/sites/default/files/ymis_skjol/skjol_utgefud_efni/trans_folk_kyngreind_rymi_vefur.pdf

LHB-Liitto ry
30.11.2022

pesutiloihin ⁴⁴. Kyseinen henkilö, nimeltään Ibi-Pippi Orup Hedegaard, ei ollut tyytyväinen siihen, että hänet ohjattiin uimahallin henkilökunnan puolesta käyttämään inva-WC:tä. Orup Hedegaard päätti viedä asian paikallisen tasa-arvokomitean käsiteltäväksi.

“Se [naisten pukuhuoneen käyttö] nostaa valokeilaan lain, joka on täysin hölmö, koska se on vedetty läpi hätiköiden. Minä vain noudatan lakia, ja jos joku on tehnyt virheen, niin sen ovat tehneet ne, jotka ovat huolimattomasti hyväksyneet lain, eivätkä ole ottaneet huomioon tällaisia ongelmia”, sanoo Ibi-Pippi Orup Hedegaard Tanskan yleisradioyhtiö DR:n artikkelissa. ⁴⁵

Tilastojen ja rekisterien luotettavuuden menettäminen

Digi- ja väestötietoviraston rekisterissä sukupuoli tarkoittaa henkilön juridista sukupuolta. Tällä hetkellä rekisterissä on henkilöitä, joiden sukupuolimerkintä viittaa biologiseen sukupuoleen sekä pieni joukko, joiden merkintä viittaa transhoitojen johdosta korjattuun sukupuoleen. Sukupuolen itsemäärittely luo rekisteriin uuden ryhmän, jonka sukupuolimerkintä pohjautuu pelkästään itsemäärittelyyn. Viranomaisen ei voi jäljittää, mihin kenenkin sukupuolimerkintä viittaa, joten rekisterin luotettavuus ja käyttökelpoisuus heikkenee.

Valtioneuvoston mukaan yhteiskuntapolitiikan valmistelun, päätöksenteon ja toimeenpanon tulisi perustua tutkittuun tietoon ⁴⁶. LHB-Liitto kantaa huolta sukupuolten tasa-arvon ja eri ihmisryhmien yhdenvertaisuuden edistämisen kannalta tärkeiden tilastotietojen luotettavuudesta jatkossa.

Naisten vankiloista tehtäisiin sekavankiloita

Naisvangit ovat erityisen haavoittuva ryhmä. Naisvangeilla on usein väkivallan kokemuksia ja traumataustaa. Naisvangit tulee asuttaa erillään miehistä. ^{47 48}

Naisvankien joukkoon ei pidä asuttaa miehiä, jotka ovat vaihtaneet vain juridisen sukupuolensa naiseksi, mutta eivät ole sukupuoli-identiteetin tutkimuksissa tai hoidoissa. Hallituksen esitys mahdollistaa juridisen sukupuolensa muuttaneen miesrikollisen pitämisen miesten vankilassa vain, jos hänet todetaan vaaralliseksi. Kaikki miesrikolliset eivät kuitenkaan ole väkivalta- ja seksuaalirikollisia.

⁴⁴ Youtube: Dane becomes legally a woman, then enters women's locker room (English subtitles). Viitattu 29.11.2022 <https://youtu.be/NDrhMrqBe48>

⁴⁵ DK: Ibi-Pippi er kvinde men blev smidt ud fra kvindernes omklædning, 6.5.2015

<https://www.dr.dk/nyheder/regionale/midtvest/ibi-pippi-er-kvinde-men-blev-smidt-ud-fra-kvindernes-omklaedning>

⁴⁶ Tieto käyttöön -verkkosivusto. Selvitys ja tutkimustoiminta, Valtioneuvosto. Viitattu 29.11.2022 <https://tietokayttoon.fi/tietoa-toiminnasta>

⁴⁷ Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt - Nelson Mandela -säännöt. Rikosseuraamuslaitos 2017 https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules_Finnish-ebook.pdf

⁴⁸ Yle: Pitkän uran vankilanjohtajana tehnyt Kaisa Tammi: Naisvankien kanssa ei voi toimia samalla tavalla kuin miesvankien kanssa, 20.10.2022 <https://yle.fi/a/3-12664058>

LHB-Liitto ry
30.11.2022

Koska vankeinhoito on eduskunnan lakivaliokunnan vastuualuetta, aihepiiriä ja tutkimuslähteitä on esitelty lakivaliokunnalle toimittamissamme selvityksissä.^{49 50}

Väärinkäytöksiä on mahdoton todentaa

Tarkoitamme juridisen sukupuolimerkinnän vaihtamisen väärinkäytöksillä ensisijaisesti tilanteita, joissa henkilö ei kärsi lääketieteellisestä sukupuolidysforiasta, vaan tavoittelee sukupuolimerkinnän vaihtamisella jonkinlaista henkilökohtaista etua⁵¹.

Toisekseen on perusteltua kysyä, mikä on lain oikeaa käyttöä, kun lain kohderyhmä eivät enää ole transsukupuoliset. Transsukupuolisilla tarkoitamme ihmisiä, joilla on todettu pitkäkestoinen ja vakava sukupuolidysforia ja jotka käyvät läpi lääketieteellistä transitiota. Vaikka lakia hyödyntävällä henkilöllä olisikin vilpittömästi jonkinlainen maskuliininen, feminiininen, non-binäärinen tai päivästä toiseen muuttuva (genderfluid) sukupuoli-identiteetti, onko tarkoituksenmukaista vaihtaa juridista sukupuolta, mikäli henkilö ei ole käynyt läpi lääketieteellisiä hoitoja eikä häntä ole todettu transsukupuoliseksi?

Mahdollisuus muuttaa juridista sukupuoltaan on avoin kaikille täysi-ikäisille, mutta toisaalta HE:ssä sen väitetään vaikuttavan vain sukupuolivähemmistöihin. Tämä on selkeä ristiriita.

Väärinkäytöksiä on vaikea näyttää toteen, jos juridinen sukupuoli on ainoa sukupuoleen viittaava tunnistetieto, joka tilastoidaan. Tilastollista seuranta sellaisista juridista sukupuolta vaihtaneista henkilöistä, jotka eivät käy läpi sukupuolidysforiaa koskevia tutkimuksia tai hoitoja, ei tietääksemme ole maailmalla tehty.

Esimerkiksi viharikoksen vihamotiivin, joka on rangaistusta koventava seikka, todistelu voi vaikeutua syytetyn juridisen sukupuolen takia. Tekijä voisi väittää kuuluvansa samaan ryhmään kuin uhri, eli esimerkiksi biologinen mies voisi väittää olevansa lesbo. (Ks. *Kuka kuuluu seksuaalivähemmistöön?* s. 5)

Yhdysvalloissa marrakuussa 2022 homoklubille hyökännyt⁵², biologisesti miespuolinen joukkoampuja on oikeuskäsittelynsä alettua ilmoittanut sukupuoli-identiteettinsä olevan non-binäärinen (muunsukupuolinen)^{53 54}. Syytetty ampuja ilmeisesti on juridisesti mies eikä ole

⁴⁹ LHB-Liitto, Näin lausimme translaista lakivaliokunnassa 18.10.2022, julkaistu 20.10.2022 <https://lhb-liitto.fi/2022/10/20/asiantuntijalausunto-18-10-2022/>

⁵⁰ LHB-Liitto, Lisäselvityksemme lakivaliokunnalle koskien translain uudistusta, 6.11.2022 <https://lhb-liitto.fi/2022/11/06/lisaselvitys-asiaan-he-189-2022/>

⁵¹ HE, s. 66

⁵² Iltalehti: Ainakin viisi kuollut ammuskelussa homoklubilla Coloradossa, 20.11.2022 <https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/cb48f4c2-8a0d-4ad7-92de-eb0469c41099>

⁵³ 22CR6008 People of the State of Colorado v. Anderson Lee Aldrich. Viitattu 28.11.2022 https://www.courts.state.co.us/Courts/District/Case_Details.cfm?Case_ID=4928

⁵⁴ Demand for a preliminary hearing - People of the State of Colorado v. Anderson Aldrich. Viitattu 28.11.2022 https://www.courts.state.co.us/userfiles/file/Court_Probation/04th_Judicial_District/El_Paso/22CR6008/DEMAND%20FOR%20A%20PRELIMINARY%20HEARING%20%5BD-07%5D.pdf

LHB-Liitto ry
30.11.2022

vaihtanut juridista sukupuoltaan. LHB-Liitto toivoo, ettei ilmoitus syytetyn sukupuoli-identiteetistä vaikuta tuomioon lieventävästi eikä vaikeuta viharikoksen käsittelyä.

Vilpillisestä hakemuksesta tuskin on mahdollista syyttää esimerkiksi rekisterimerkintärikoksena. Rekisterimerkintärikoksesta tuomitseminen vaatisi todistuksen siitä, että hakija on antanut viranomaiselle väärän tiedon eli valehdellut omasta sisäisestä kokemuksestaan, minkä todistaminen taas lienee mahdotonta.

Lasten ja nuorten asema

LHB-Liitto kiittää hallitusta siitä, että alaikäiset on rajattu hallituksen esityksen ulkopuolelle. Koska sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Oikeus olla -kansalaisaloitetta, jossa vaaditaan juridisen sukupuolen muuttamista ilmoitusasiaksi kaikille yli 15-vuotiaille, sekä huoltajan suostumuksella myös alle 15-vuotiaille, kommentoi LHB-Liitto asiaa alaikäisten kannalta.

2010-luvulla sukupuolidysforiasta kärsivien lasten ja nuorten määrä on kasvanut räjähdysmäisesti. Syitä ei vielä tiedetä.^{55 56}

Sukupuolidysforisista lapsista kasvaa useimmiten lesboja, homoja tai biseksuaaleja

Lapsuuden identifioituminen vastakkaiseen sukupuoleen ennustaa ensisijaisesti aikuisuuden homoseksuaalisuutta, ei transsukupuolisuutta⁵⁷. Sukupuoliahdistuksen kokemukset ovat yleisiä nuorilla, jotka kipuilevat myös seksuaalisen suuntautumisensa kanssa. Homofobisen kiusaamisen uhriksi joutuminen voi altistaa sukupuolidysforialle⁵⁸.

Suurin osa sukupuolidysforisista lapsista kasvaa lesboiksi, homoiksi ja biseksuaaleiksi, eivätkä enää aikuisena koe sukupuoliristiriitaa. LHB-Liitto painottaa, että kun ryhmätasolla käsitellään sukupuolidysforiasta kärsivien nuorten asioita, käsitellään käytännössä pitkälti LHB-nuorten asioita.

Sosiaalinen transito voi olla nuorelle haitallista

Juridisen sukupuolen vaihtaminen on osa sosiaalista transitiota eli lapsen sisäisen sukupuoli-identiteetin vahvistamista sosiaalisessa ympäristössä. Sosiaalinen transito on

⁵⁵ Kaltiala, R.: Nuorten sukupuoli-identiteetti ja sukupuoliahdistus nyt, 2022. Viitattu 28.11.2022 https://skooppi.fi/wp-content/uploads/Kaltiala_handout_Skooppi.pdf

⁵⁶ Kaltiala-Heino, R.; Työläjä, M. ja Suomalainen, L.: Kun sukupuoli on nuorelle ongelma, 2018. Viitattu 28.11.2022 <https://www.duodecimlehti.fi/duo14555>

⁵⁷ Kaltiala-Heino, R.; Työläjä, M. ja Suomalainen, L.: Kun sukupuoli on nuorelle ongelma, 2018. Viitattu 28.11.2022 <https://www.duodecimlehti.fi/duo14555>

⁵⁸ DeLay, D., Lynn Martin, C., Cook, R.E. et al. The Influence of Peers During Adolescence: Does Homophobic Name Calling by Peers Change Gender Identity? J Youth Adolescence 47, 636–649 (2018). Viitattu 28.11.2022 <https://link.springer.com/article/10.1007/s10964-017-0749-6>

LHB-Liitto ry
30.11.2022

voimakas psykososiaalinen interventio, jolla voi olla merkittäviä vaikutuksia lapsen tai nuoren vointiin. Sosiaalisen transition hyödyllisyydestä ei ole näyttöä⁵⁹.

Aiempien tutkimusten mukaan lapsuuden sukupuolidysforia useimmiten häviää kasvun myötä, ilman transitiota^{60 61}. Uusimpien tutkimusten mukaan sosiaalisesti transitoituneista lapsista todella pieni vähemmistö palaa syntymäsuokupuoleensa^{62 63}.

Sosiaalinen transitio voi vaikeuttaa nuoren pohdintaa eri vaihtoehtojen välillä, vaikka pohdinnolle pitäisi antaa tilaa eikä aikuisten pitäisi erityisesti tukea tai kieltää mitään vaihtoehtoa. Sosiaalisen transition jälkeen takaisinpäin kääntyminen voi herättää nuoressa häpeää ja ahdistusta. Asiantuntijoiden mukaan alaikäisten kohdalla on tärkeää pitää kaikki ovet avoinna tulevan kehityksen suuntien suhteen.⁶⁴

Suomi suosittelee alaikäisille ensisijaisesti psykososiaalista tukea

“Tunsin olevani mies, luulin olevani trans, mutta lopulta ymmärsin olevani lesbo.”

- Keira Bell, detransitioitunut nainen, joka haastoi Iso-Britanniassa Tavistock-klinikan oikeuteen kaduttuaan 16-vuotiaana saamaansa hormoniblokkerihoitoa.⁶⁵

Terveydenhuollon palveluvalikoimaneuvosto Palko hyväksyi kesäkuussa 2020 suosituksen alaikäisten sukupuolidysforian hoitomenetelmistä⁶⁶. Suosituksen taustamateriaaleina toimivat mm. tieteellinen kirjallisuuskatsaus ja eettinen selvitys.

Suosituksen mukaan ensivaiheen hoito sukupuoli-ahdistukseen on psykososiaalinen tuki ja tarvittaessa psykoterapia sekä mahdollisten samanaikaisten psykiatristen häiriöiden

⁵⁹ Sievert, ED., Schweizer, K., Barkmann, C., Fahrenkrug, S. & Becker-Hebly, I. Not social transition status, but peer relations and family functioning predict psychological functioning in a German clinical sample of children with Gender Dysphoria. Clin Child Psychol Psychiatry. 2021 Jan;26(1):79-95. Epub 2020 Oct 20. PMID: 33081539. Viitattu 28.11.2022. doi: [10.1177/1359104520964530](https://doi.org/10.1177/1359104520964530)

⁶⁰ Kaltiala-Heino, R.; Työläjärv, M. ja Suomalainen, L.: Kun sukupuoli on nuorelle ongelma, 2018. Viitattu 28.11.2022 <https://www.duodecimlehti.fi/duo14555>

⁶¹ Singh, D.; Bradley, S.J. & Zucker K.J. Frontiers in Psychiatry 2021(12). A Follow-Up Study of Boys With Gender Identity Disorder. Viitattu 28.11.2022 <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsy.2021.632784>

⁶² Olson, K.R.; Durwood, L.; Horton, R.; Gallagher, N.M. ja Devor, A: Gender Identity 5 Years After Social Transition. Pediatrics August 2022. Viitattu 28.11.2022 <https://doi.org/10.1542/peds.2021-056082>

⁶³ Steensma, T.D.; McGuire, J.K.; Kreukels, B.P.; Beekman, A.J. & Cohen-Kettenis, P.T. Factors associated with desistence and persistence of childhood gender dysphoria: a quantitative follow-up study. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry. 2013 Jun;52(6):582-90. doi: 10.1016/j.jaac.2013.03.016. Epub 2013 May 3. PMID: 23702447. Luettavissa myös osoitteessa <https://www.transgendertrend.com/wp-content/uploads/2019/06/Steensma-Persistence-2013.pdf>

⁶⁴ Kaltiala-Heino, R.; Työläjärv, M. ja Suomalainen, L.: Kun sukupuoli on nuorelle ongelma, 2018. Viitattu 28.11.2022 <https://www.duodecimlehti.fi/duo14555>

⁶⁵ The Australian: Keira Bell: 'I felt male, thought I was trans, but realised I'm lesbian'. Viitattu 28.11.2022 <https://www.theaustralian.com.au/nation/i-felt-male-thought-i-was-trans-but-realised-im-lesbian/news-story/e33c3a9e6c3ead0e87594e72a5d2cfc5>

⁶⁶ Palveluvalikoimaneuvoston suositus: Alaikäisten sukupuoli-identiteetin variaatioihin liittyvän dysforian lääketieteelliset hoitomenetelmät, 11.6.2020 <https://palveluvalikoima.fi/sukupuolidysforia-alaikaiset>

LHB-Liitto ry
30.11.2022

tarpeenmukainen hoito⁶⁷. Samaan johtopäätökseen ovat päätyneet myös mm. Ruotsi⁶⁸ ja Iso-Britannia.

Iso-Britanniassa on aiemmin suosittu ns. affirmatiivista mallia ("affirmative approach"), jossa lapsen tai nuoren kokemusta omasta sukupuoli-identiteetistä pidetään hoidon lähtökohtana. Affirmatiivinen malli ei kuitenkaan jätä juurikaan tilaa sen pohtimiselle, voiko yksilön sukupuoli-identiteettiä liittyä neuroepätyypillisyyteen tai kummuta esimerkiksi lapsuuden traumaista tai sisäistetyistä homofobiasta.⁶⁹ Merkittävällä osalla lapsista, jotka ohjautuvat sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikalle, on neuroepätyypillisiä piirteitä tai sosiaalisia ongelmia perheessä.

NHS on sittemmin, lokakuussa 2022, kertonut suunnitelmistaan tiukentaa sukupuoli-dysforiasta kärsivien lasten ja nuorten hoitosuosituksia. Iso-Britanniassa on todettu, että näytönaste sukupuoli-dysforiasta kärsivien lasten ja nuorten interventioiden taustalla on heikkoa.⁷⁰ Erinäisistä hoidon laatuun liittyvistä huolista johtuen NHS:n ylläpitämä sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliikka Tavistock määrättiin suljettavaksi kevääseen 2023 mennessä. Tavistock-klinikalle lähetteen saaneista yli 5000 potilaasta puolet on ollut alle 15-vuotiaita. Klinikalla on ollut jopa alle neljävuotiaita potilaita.^{71 72}

Suomessa samat tahot, jotka haluavat alaikäisille oikeuden juridisen sukupuolen itsemäärittelyyn, usein ajavat myös alaikäisten hormonihoitojen (mm. puberteetin jarrutushoito) saatavuuden laajentamista. Tätä ajavat puolueohjelmissaan Vihreät⁷³, Vasemmisto⁷⁴ ja Feministinen puolue⁷⁵. Tämä on vastoin Palkon suositusta, sillä hormonihoitoja ei suositella kuin tietyissä erityistapauksissa, tapauskohtaisen tarkan harkinnan jälkeen. Tutkimusnäyttöä hyödyistä ei ole, ja vaikutukset mm. identiteetin muotoutumiseen ja hedelmällisyyteen ovat epäselviä.

⁶⁷ Palveluvalikoimaneuvoston suositus: Alaikäisten sukupuoli-identiteetin variaatioihin liittyvän dysforian lääketieteelliset hoitomenetelmät, 11.6.2020, sivu 8 <https://palveluvalikoima.fi/sukupuolidysforia-alaikaiset>

⁶⁸ SEGEM: Summary of Key Recommendations from the Swedish National Board of Health and Welfare (Socialstyrelsen/NBHW), 27.2.2022

<https://segem.org/segem-summary-sweden-prioritizes-therapy-curbs-hormones-for-gender-dysphoric-youth>

⁶⁹ The Guardian: Observer view on gender identity services for children, 20.3.2022

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/mar/20/observer-view-cass-review-gender-identity-services-young-people>

⁷⁰ The Cass Review - Independent review of gender identity services for children and young people: Interim report, February 2022. Viitattu 28.11.2022 <https://cass.independent-review.uk/publications/interim-report/>

⁷¹ The Telegraph: Most children who think they're transgender are just going through a 'phase', says NHS, 23.10.2022 <https://archive.ph/LhdDj>

⁷² Daily Mail: Parents of three-year-olds 'took their children to NHS Tavistock clinic claiming they were trans when they just wanted a child of a different sex', psychiatrist says, 22.10.2022 <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11342541/Dr-Az-Hakeem-says-parents-claimed-kids-trans-NHS-Tavistock-transing-factory-clinic.html>

⁷³ Vihreiden poliittinen tavoiteohjelma 2019-2023. Viitattu 28.11.2022 <https://www.vihreat.fi/ohjelmat/vihreiden-poliittinen-tavoiteohjelma-2019-2023/>

⁷⁴ Vasemmistoliiton tavoiteohjelma 2022-2025, s. 41. Viitattu 28.11.2022 https://vasemmisto.fi/wp-content/uploads/2022/06/tavoiteohjelma_A4.pdf

⁷⁵ Feministisen puolueen eduskuntavaaliohjelma 2019, s. 4. Viitattu 28.11.2022 https://static1.squarespace.com/static/5752c3e57c65e467139063f0/t/5c7311b44e17b6627abe647b/1551045046897/fp_eduskuntavaaliohjelma_2019.pdf

LHB-Liitto ry
30.11.2022

Sukupuolen itsemäärittely ei vähentäisi nuorten itsetuhoisuutta

Juridisen sukupuolen itsemäärittelyn sallimista alaikäisille on perusteltu puhumalla elämän ja kuoleman kysymyksestä. On esitetty väitteitä, että nuoret päätyvät itsemurhaan, mikäli eivät saa puberteetin jarrutushoitoa tai mikäli eivät saa muuttaa juridista sukupuoltaan. Väitteet ovat ensinnäkin epätosia. Toisekseen väitetyillä tai todellisilla itsemurha-aikeilla kiristämistä (erityisesti aikuisten vaikuttajien taholta) voidaan pitää manipulatiivisena käytöksenä. Tunteisiin vetoavat kertomukset itsemurhasta lisäävät itsemurhia ⁷⁶.

Potilasjärjestöt painottavat viestinnässään hoitamattomaan sukupuolidysforiaan liittyvää itsetuhoisuutta. Useimmiten nuorten sukupuoli-identiteetin haasteet esiintyivät vakavien psykiatristen häiriöiden ja laajan identiteettihajaannuksen kontekstissa, jolloin mahdollisten itsetuhoisten ajatusten ei voida katsoa johtuvan yksiselitteisesti pelkästä sukupuolikokemuksesta ⁷⁷. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tilaamassa kirjallisuuskatsauksessa ei löytynyt näyttöä pitkän tähtäimen itsemurhakuolleisuuden laskusta hoitojen myötä. ⁷⁸

Myös Ruotsissa väitetä nuorten potilaiden korkeista itsemurhaluvuista on käytetty perusteluna lakiuudistuksen ajamiselle, mutta väitteelle ei ole löytynyt tieteellistä tukea. ⁷⁹ Iso-Britanniassa on todettu, ettei puberteetin jarrutushoito vähennä itsetuhoisia ajatuksia. ⁸⁰

⁷⁶ Yle: Itsemurhasta uutisoiminen on kuolemanvaarallista, 24.1.2017 <https://yle.fi/a/3-9402416>

⁷⁷ Kaltiala-Heino, R.; Työlälä, M. ja Suomalainen, L.: Kun sukupuoli on nuorelle ongelma, 2018. Viitattu 28.11.2022 <https://www.duodecimlehti.fi/duo14555>

⁷⁸ Saarni, S. & Uusitalo, S. Sukupuolen variaatioihin liittyvän dysforian lääketieteelliset hoidot - analyysi eettisistä kysymyksistä. Palveluvalikoimaneuvoston aiheeseen liittyvän suosituksen liitteeksi, 13.2.2020 https://palveluvalikoima.fi/documents/1237350/22895008/Valmistelumuistion+liite+5_EUnetHTA+eettinen+analyysi.pdf/7a641ae3-141b-84dd-44ad-ebf23909e239/Valmistelumuistion+liite+5_EUnetHTA+eettinen+analyysi.pdf?t=1592317706000

⁷⁹ Ihmisten Kirjo, SVT: Itsemurhariskiä käytetään perusteena nuorten transihmisten sukuelinkirurgialle – näyttöä väitteelle ei ole, 9.10.2019 <https://www.ihmistenkirjo.net/blog/svenska-dagbladetin-pkirjoitus-3102019-s9y7w>

⁸⁰ Dyer, C. Puberty blockers do not alleviate negative thoughts in children with gender dysphoria, finds study BMJ 2021; 372:n356. Viitattu 28.11.2022. Doi: [10.1136/bmj.n356](https://doi.org/10.1136/bmj.n356)

LHB-Liitto ry
30.11.2022

Liite: Ehdotetut muutokset lainkohtiin

Lakiesitys 1 Laki sukupuolen vahvistamisesta

a) viittaus lakiesitykseen:

Laki sukupuolen vahvistamisesta 1 §, 2 §, 3 §

b) LHB-Liiton korjausehdotus:

Esitämme lain nimeksi "Laki sukupuolimerkinnän vahvistamisesta".

1 § Sukupuolimerkinnän vahvistamisen edellytykset

"1) esittää lääketieteellisen selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vahvistettavaan sukupuoleen;"

3 § Sukupuolimerkinnän vahvistamisen oikeusvaikutukset

"Tämän lain mukaisesti vahvistettua sukupuolimerkintää on pidettävä henkilön sukupuolena sovellettaessa muuta lainsäädäntöä, ellei toisin säädetä tai elleivät tasa-arvodirektiivin tarkoittamat yksityisyys- ja säädylisyyssymykset muuta edellytä."

Lakiesitykset 3, 5, 6, ja 11

a) LHB-Liiton korjausehdotus:

3. Laki äitiysavustuslain 1 ja 2 §:n muuttamisesta

"Mitä tässä laissa säädetään naisesta, sovelletaan raskaana olevaan henkilöön sukupuolen vahvistamisesta riippumatta."

5. Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta annetun lain muuttamisesta

"Mitä tässä laissa säädetään naisesta, sovelletaan raskaana olevaan tai imettävään henkilöön sukupuolen vahvistamisesta riippumatta."

11. Laki rikoslain 21 ja 22 luvun muuttamisesta

"Mitä tässä laissa säädetään naisesta, sovelletaan raskaana olevaan tai synnyttäneeseen henkilöön sukupuolen vahvistamisesta riippumatta."

Lakiesitykset 8, 9, 10

LHB-Liitto ry
30.11.2022

a) LHB-Liiton kanta (yleisellä tasolla):

LHB-Liitto kiittää pyrkimyksiä selventää sateenkaariperheiden asemaa erottamalla lakiteksteissä toisistaan synnyttävä äiti ja muu äiti (tunnustanut äiti/adoptioäiti). LHB-Liitto moittii ilmaisun "synnyttävä äiti" tai "äiti" korvaamista ilmaisulla "synnyttänyt vanhempi".

b) LHB-Liiton korjausehdotus:

9. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 6 ja 6 a §:n muuttamisesta

Kumotaan hallituksen esittämät muutokset.

Lakiesitys 12 Laki vankeuslain muuttamisesta ja 13 Laki tutkintavankeuslain muuttamisesta

a) viittaus lakiesitykseen:

Lakiesitys 12, 5 luku, 1 § ja 9 §

Lakiesitys 13, 3 luku, 1 § ja 9 §

b) LHB-Liiton korjausehdotus:

"[Vanki/Tutkintavanki], joka esittää lääketieteellisen selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vahvistettavaan sukupuoleen ja jonka sukupuoli on vahvistettu toiseksi, sijoitetaan hänen vahvistetun sukupuolensa mukaiseen asunto-osastoon. Tästä voidaan kuitenkin poiketa, jos se on välttämätöntä tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi."

Lisäksi silloin, kun harkintavaltaa käytetään vankia sijoitettaessa, tulisi ottaa huomioon erityisesti naisten etu ja tämä tulisi myös kirjata lakiin.